

ИСТОРИЈА ЧОВЕКА

Светлана Спајић, народни певач



Мој живот је моја уметност.

Ја немам пробе у којима вежбавам напевање. Певам док перем судове, певушим детету, пријатељима...

Код мене често дођу младе девојке и траже савет како да нешто отпевају.

Обично кажу: *не могу да скинем први глас, ајд' ми помози.* Како први и други глас? Први глас је Јока а други Дара.

То нису гласови – то су људи.

А то што их распознајемо у њиховим песмама значи да нису живели узалуд.

Када је ове сезоне албум „Жегар Живи“, истоимене традиционалне певачке групе из Книнске Крајине, снимљен у Жегару (Буковици) а објављен у лондонској музичкој кући Cloud Valley, коју води еминентни британски уметник, продуцент и музички критичар Ендрју Кроншо, сврстан међу 20 најбољих издања на престижној светској музичкој листи World Music European Charts, као петнаести у конкуренцији 186 албума, то је многе изненадило.

Али не и оне који знају „да нема пе

вања без преданости срца, и нема песме ако некоме није посвећена“. Управо ту реченицу изговорили је наша саговорница Светлана Спајић, једна од чланица Жегара.

У предговору за компакт диск Ендрју Кроншоа, појашњено је како је до овог албума уопште дошло, али је и Светлана Спајић представљена онако како је други, било где у свету – чују, или по гласу распознају:

„Млада српска етномузиколошкиња и моја добра пријатељица, Милица Симић, аутор је и водитељ одличне емисије посвећене традиционалној музици под насловом Од злата јабука, која се емитује петком на Другом програму Радио Београда. Емисију редовно слушам преко Интернета, па сам с временом приметио да је, готово сваки пут када чујем неки нарочито упечатљив пример традиционалног сеоског певања, у питању глас извесне Светлане Спајић. Када сам открио како се пише њено име, схватио сам да у колекцији већ имам неколико Светланиних снимака на три драгоцене издања Србија: Саундс Глобал, серијала који Бојан Ђорђевић уређује за Б92 од 2000. године, где она пева соло, у дуету Дрина и са Дарком Маџуром. (Такође је била чланица женске

певачке групе Моба и често наступа са саставом Бело Платно.)

Пожеleo сам да сазнам више о мало познатом српском сеоском певању које се ту и тамо може чути на архивским снимцима, али га је данас веома тешко пронаћи у живом извођењу. Помислио сам да бих можда могао скренути пажњу на ову врсту музике у Србији и иностранству ако бих нешто од тога објавио. Учинило ми се да је Светлана права особа за то. Певачица снажног гласа, рођена у Лозници на западу Србије, која време проводи обилазећи села у Србији и суседним балканским земљама, учећи од сеоских старца. Одлучио сам да више сазнам о њој."

У аутобиографској белешци за исти текстуални материјал на компакт диску Светлана Спајић је записала:

„Ја сам Светлана Спајић, рођена сам на Преображење 1971. Има томе више од петнаест година, од кад сам први пут чула Јандру и његово јато и прокталице о Јанковић Стојану... Погодила ме та пјесма



као мало која у животу. Од тада сањам о Јандри, о овом крају, и ево, дође и тај дан, слава Богу, па са Крајишницима снимим албум. То је мој дар мом народу овдје и свим добрим људима. Надам се да ћемо послати добру поруку народу потеклом одавде, сада расијаном широм свијета, да ако ми можемо скупа, у љубави и повјерењу сложити се и нешто оставити, да и другима то буде циљ: без слоге нема ни пјесме, нема ни рађе, нема ничега. Хвала Јандри што нас учи и предводи, хвала Воји и Миљи што су ми пружили уточиште и своје село, хвала Обри и Луји на пјесми и науку. Хвала Побри и Ендрјуу што су овдје са нама да нам помогну, бољи људи њесу могли да се појаве да ово са нама одраде!"

Све то заједно, а пре свега непоновљив снажан и нежан, звонак и спојевит, у сваком случају препознатљив глас Светлане Спајић, као и исто такво њено биће које заокружује целину нечег што је истинито и

самим тим налази пут до неке друге душе, навели су и нас да пожелимо да је упознамо.

** Како тумачите помало необичан стицај околности који је довео до тога да се компакт диск са традиционалним српским певањем котира тако високо на једној заиста престижној светској музичкој листи?*

– World Music European Charts је листа која вредније издања њорлд и традиционалне музике из целог света, на основу мишљења музичких критичара и радијских аутора, врских познавалаца њорлд музике из више од двадесет земаља, укључујући ту и Србију.

То је за српску сеоску традицију певања не само највећи успех до сада, већ прекретница која је тај изворни звук уопште увела на светску листу. Чињеница је да код нас постоји нека врста фрустрације у којој не умемо да препознамо шта је то што је изворно наше а што свет

може да занима. Помешана са лошим изборима та ситуација је и довела до тога да нас други не познају, не знају нашу культуру, обичаје, традицију... Онда то често преточимо у осећај незадовољства, чак у светску заверу, а да се никада до краја искрено не запитамо шта смо то ми сами учинили да тако не буде. Када о томе размишљам чини ми се да би критеријум за то препознавање био управо у нечему што је непоновљиво, што нема нико сем нас – а то је српска традиционална култура. Срби у свом језику, својој ношњи, обичајима, свирци и песми. То је и историја показала. Нашим епским песмама се и Гете дивио, зашто се и данас људи не би дивили таквим посебностима наше културе.

Када смо затворили читав пројекат, рекла бих да су га обликовали огромна љубав и страст. На другој страни подједнако је важна монолитност пројекта у доживљају традиционалне културе, која је много више од доживљаја уметности. Она је начин живота, систем вредности, нешто што трансцендентира сваки дан јер су људи који живе ту културу сваки дан у контакту са богом и природом. Наравно, да би сте изнели до краја истинито ту причу ви морате бити на изворишту, боравити са тим људима, да све проживите а не да покушавате да научите седећи у „кругу двојке“. А кад кажем српска традиционална култура говорим о култури народа који се борио у Првом српском устанку, у балканским ратовима, који је изнео Први и Други светски рат, који је трпео зулуме и векове. То смо ми – Срби, а све то одбацили у пола последњег века, заборавити, то је за мене заиста страшно. Да ли ја кроз певање живим анахроно, старовремски..? Не

знам како то изгледа са стране, али знам да живим последње остатке свог идеала и свог врела, са чврстом вером да та искра може да се обнавља чак и у поменутом „кругу двојке“, градском језгру, било где.

** Сеоско певање, осим аутентичне мелодије и гласова, нуди и једну другачију представу о животу. Оно мирише на косидбу, сетву, жетву, на изворе, прела... Чини се да управо то све више људима недостаје.*

– До нас који живимо у градовима допире само та песма. Њу већ препознаје сила младих људи, они је слушају, осећају... А онда се некако све ту заврши. Нема даље. Због чега? Управо због тога што је та песма у суштини свакодневни део једног другачијег живота, којег сте поменули. Она је молитва. Песма на селу је стално обраћање Богу. То није неки други систем вредности. То је дру-



ги свет. Да би се тај свет дотакао, разумео, неопходно је дубоко закорачити у њега.

** Ви живите то о чему говорите, један део године сте на селу.*

– Нема другог начина. Не могу да седим код куће, слушам неки снимак са терена и певам ноте записане на папиру. Народна песма има своју лепоту, уметнички слој али је много дубље то што је она „један кроз један“ са животом. Она слави живот и сваки тренутак у њему. Моја бака је певала од јутра до мрака, шта год да је радила. Наше баке у Далмацији, отпочињале су дан песмом сунцу: сунце грањаво, слава и хвала му... Тако је било и у другим крајевима.

Осећај божанског присуства је на селу интензивнији него у граду. Природа је од бога дата – при роду, дата роду. Она лакше човека уздиже и смирује. Тежак, напоран живот и аскетизам се лакше подносе. Уосталом, тамо скоро да нема времена да се људи покваре. Деда Ђурица из Жегара уме да каже: ништа слађе нема него када се навече претуриш од труда. Кад уморан заспиш. У граду је, како један мој пријатељ монах уме да каже – прави подвиг остати морално и духовно здрав, непокован. Опет, ја нисам неко ко људима нуди идеалну, романтичарску представу о селу. Утопију у којој је све дивно. Не, напротив, живот на селу је суров и тежак. Ту ујутру нема опције да ли ћеш да устанеш или не, хоћеш ли да се јавиш шефу да касниш или идеш на боловање. Тамо те чека благо, хиљаду обавеза и нема никог ко ће уместо тебе све то да уради. Осећај одговорности који имате према другима, заиста је моћан. Како онда остаје снаге за песму? Управо тим и таквим начином живота. Ми смо у граду размажени. На селу вам треба тринаест различитих заната и знања да бисте опстали. Ганди је говорио да је човек који заборави земљу и контакт са земљом – заборавио себе. Заиста се бојим да и ми полако заборављамо и тако лако се одричемо својих шума, поља, ораница, извора...

Читав наш пројекат „Жегар живи“ је прича о далматинским Србима повратницима у једно од најважнијих српских села у Буковици. Жегар је родно место сердара Стојана Јанковића, чувеног српског ратника, и архимандрита Герасима Зелића, у близини је манастир Крупа, задужбина краља Милутина, најстарији српски манастир у Далмацији. Та прича се на неки начин отвара албумом који смо снимали. Све што је на том албуму, дошло је из живота, из две године заједничког живљења и дружења. Одлазила сам у Буковицу, учила да чувам козе, да певам... Песме су настајале током слава, прела... Тако и Миља, једна од чланица групе, каже: Надам се да ћемо и даље да радимо, певамо, пијемо и мучимо се.

** О чему све село пева?*

– Све што је битан састојак свакодневног живота, тема је песме. Мада, када ми кажемо песма, мислимо на нешто много једноставније него што је то сеоска песма. Тај свет звука, тај облик старовремске комуникације, ми, нажалост, више ни не познајемо. У граду је уобичајено рећи: отпеваћу успаванку. На селу је то смешно. Тамо ће рећи, одох да успавам дете. А добро се зна како се дете успављује. Понекад је песма само љубавни позив који чобаница упућује свом драгом, постоје песме које су везане за стадо, постоје песме којима се пчела матица из једне кошнице преводи у другу. Све су то облици комуникације. То што је све то још и мелодично и пуно звука, па ми доживљавамо као песму, то је већ наша ствар. Читава једна група песама везана је за празнике током године, ту су васкршње, божићне, Ђурђевданске песме. Постоје песме везане за скоро све послове који се обављају на селу: косачке, копачке, жетелачке... Читав живот је прожет песмом, а она је и обредна и молитвена, она доје снагу и елементарну радост живљења извлачи на површину. Постоје и коротне песме и тужбалице које су наше јадне и намучене баке и мајке изродиле, губећи синове, мужеве... Косовске песме су својеврсна квинтесенција српске традиције, најузвишеније, најелегантније, па и најтужније – што није случајно.

** Ендрју Кроншо је у суштина за Вашим гласом дошао из Лондона у Србију да открије српско традиционално певање.*

– Ендрју је пре свега уметник, индивидуалац који има неке своје стандарде. Да смо овај албум радили са неком уобичајеном издавачком кућом, можда никада не бисмо постигли овакав успех. Дивно је када се у том послу успоставе узajамно препознавање и поверење. Тада је прича како ваља испраћена на свим нивоима. Албум, осим звука носи и читаву причу о животу у Буковици. То наравно има своју цену, зато смо радили предано и максимално. Људи који су дошли из Лондона у Жегар нису блазирани авантуристи са запада који крстаре Балканом, већ су ти људи са нама чували козе, помагали у свакодневним пословима а паралелно смо снимали албум, ту на изворишту. Претпостављате шта значи бити Србин повратник у Хрватску, какви су то све изазови и колико је све тешко, а уз то још снимати албум са српским традиционалним песмама... Па да тај албум добије сјајне критике у Гардијану, четири велика приказа на Би-Би-Сију, у светским оквирима бива за само неколико месеци препознат као неубичајен квалитет, све је то за мене идеал. Не морамо сви ми непрестано да идемо да се доказујемо по неким метрополама. Једно село је по мени подједнако важно као и било која метропола. И то село може да постане културни центар у некој области. Стално су нам говорили да нам је неопходна материјална основа за подградњу: култура, уметност. По мени је обрнуто, култура и духовност су то што привлачи неке друге силе. Уосталом, из чега ми то можемо да се обогатимо ако немамо вертикалу – систем вредности који ће све да повеже. Овај пројекат је за мене и потврда српског универзализма, који волим. Срби из Далмације, објављени на западу, постају видљиви за све Србе у свету... То што фрустрира су и даље наше поделе, то што су Срби са Косова једно, Срби преко Дрине друго, Срби из Београда треће... Никако да се поруше те границе и да из корпуса српског узмемо оно што је најбоље и најлепше за све нас. А то шта је код нас најлепше, врло лако ће се препознати као такво било где у свету.

** Колико је то што је старо српко певање заиста сачувано?*

– Нажалост, у последњих педесетак година наше институције културе нису учиниле много да се сачува наш темељ – традиција српског села. Свако наше село је космос за себе. Чини ме несрећном што нема сто или двестотине оваких албума, од Лике па до Пчиње. Свако село свира на свој начин, сваки свирац прави инструмент за себе и као што не постоје два иста човека, тако не постоје ни две исте свирке, нити два иста инструмента. Да такав темељ постоји можда би било лакше и безболније стварати и тај нови, такозвани етно звук. Али ако се не познају основе улази се у сиво поље у коме је све дозвољено, као што свако може бити пророк и тумач по сопственом ћеифу.

** Рекли сте у једном разговору да нема певања без преданости срца и нема песме ако некоме није посвећена. То несумњиво указује на лични однос, пун емоција. Тога је данас тако мало, чак и у уметности која подразумева ту врсту давања. Зато ме занима како је скован Ваш унутарњи систем вредности?*

– Све је то садржано у мом односу према животу. Ја сам Српкиња, православка. Мој живот није испуњен, нема смисла нити крајњег исходшта ако није дат и подељен. За мене нема радости ако сам сама. Христос каже: где вас је двоје и троје у име моје, ту сам и ја. Да седим код куће и кувам само за себе, да нема деце, рођака, пријатеља – то би била онтолошка беда, да вам право кажем. Смешан је човек који пева да би се дивео себи и свом гласу. Док певам ја знам да сам ту песму учила од баба Купине или баба Анке, и оне певају заједно са мном. То је систем вредности у коме су сви моји преци живи пред Богом а ја сам само део низа свог народа и та песма остаје и иза мене. Некад сам од мање, некад од веће моћи, што све прихватам тако како наиђе, јер је у таквом доживљају певања суштина у етици непоновљивости. Грод је на том плану наметнуо стандардизацију која пегла све природне неравнине, доводећи глас у одређену интонацију и ритам по сваку цену. Мој живот је моја уметност. Ја немам пробе у којима вежбамо напева. Певам док перем судове, певушим детету, пријатељима... Код мене често дођу младе девојке и траже савет како да нешто отпевају. Обично кажу: не могу да скинем први глас, ајд ми помози. Како први и други глас? Први глас је Јока а други Дара. То нису гласови – то су људи. А то што их распознајемо у њиховим песмама значи да нису живели узалуд. ■

Драгана МАРКОВИЋ